

- підготовки учителя // Педагогіка. – 1978. – №9. – С.68-76.
7. В.О.Моляко, О.Л.Музика. Здібність, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. – Житомир, Тетерів, 2006. 216 с.
 8. Карпенко О. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти. / Автореферат дис. на здоб наук. ступеня канд. пед. наук. – К.: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2008. – 17 с.
 9. Слостенин В.А. Профессиональная подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М.: Педагогика, 1982. – 86 с.
 10. Тарнавская Н.Ф. Формирование психологической готовности студентов университета к педагогической деятельности в школе. / Автореф. дис. канд. психол. наук. – К.: Інститут педагогіки, 1991. – 18 с.
 11. Шевцов А. Ортопедагогіка як наука про корекційно-педагогічну роботу з особами з порушеннями ОРА. – К. : Соціальна педіатрія, 2012. – 232 с.

In the article the review of approaches to psychological readiness of university students for teaching activities. Also, by inspection experience psychological training in related specialties

Keywords: psychological readiness, professional training, choice

Отримано 15.9.2013

УДК 376.1-056.34:372.3

*Л.В.Кашуба
Л.П. Лепеха*

РОЛЬ ПМПК У РОЗБУДОВІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається діяльність ПМПК в процесі становлення інклюзивної освіти в Україні.

Ключові слова: інклюзивне навчання, психолого-медико-педагогічна консультація, діагностичне обстеження.

В статье рассматривается деятельность ПМПК в процессе становления инклюзивного образования в Украине.

Ключевые слова: інклюзивное обучение, психолого-медико-педагогическая консультация, диагностическое обследование.

На сучасному етапі Україна характеризується глобальним реформуванням усіх сфер соціального життя. Відбуваються істотні зміни в ідеології ставлення до дітей з вадами психофізичного розвитку. Держава стала уважнішою до проблем цих дітей, піклується про задоволення їхніх потреб.

В основі державної політики вирішення особливих освітніх проблем названих категорій дітей є наміри якомога раніше дійти до кожної дитини, яка має порушення у розвитку, і максимально допомогти їй самій та її родині, забезпечуючи гідне людині життя, соціальний комфорт та освітньо-трудова реалізацію.

Виконання цих завдань безпосередньо залежить від ефективності діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій (далі ПМПК), від їхньої спроможності виявити всіх дітей з труднощами у розвитку та забезпечити їх необхідною допомогою.

Питання компетентного психолого-педагогічного впливу на розвиток і соціальну адаптацію осіб із особливими освітніми потребами в контексті інклюзивної освіти порушували в своїх працях такі відомі науковці, як В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, А. Обухівська, М. Сварник, В. Синьов, М. Шеремет та ін.

Кожна дитина з особливими потребами потребує специфічних умов організації спеціальної освіти з метою найповнішої реалізації загальноосвітніх і корекційно-розвивальних цілей у навчально-виховному процесі. Такі умови створено у спеціальних загальноосвітніх дошкільних чи шкільних навчальних закладах, навчально-реабілітаційних центрах. Але на сучасному етапі в Україні відкрилися нові перспективи змін у системі спеціальної освіти, що, насамперед, пов'язані з переосмисленням ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Інтернатна модель перестає бути для них єдиним і обов'язковим типом закладу, у якому учні перебувають в умовах відокремленого навчання та ізоляції від соціуму. У батьків і дітей з'явилася можливість вибору різних форм навчання.

Практика європейських країн свідчить, що більшість із дітей з особливими освітніми потребами може навчатися в загальноосвітніх школах за моделлю інклюзивної освіти. Використання такої моделі передбачає надання якісних освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у звичайних класах (групах) загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах за умови відповідної підготовки вчителів та надання підтримки сім'ям.

Значна частина батьків цим правом скористалася правом вибору закладу для навчання власних дітей, вочевидь, не бажаючи, аби їхні діти перебували в цілодобових інтернатах, які почасти віддалені від місць проживання, а іноді, у окремих областях, і за їх відсутності.

Водночас, прийняті за роки незалежності Закони України "Про освіту", стаття 3, де визначено, що "громадяни України мають право на безкоштовну освіту в державних навчальних закладах незалежно від будь-яких ознак, в тому числі, і від стану здоров'я", "Про загальну середню освіту", стаття 29, де зазначається, що "батьки або особи, які їх замінюють, мають право: вибирати навчальні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей ...", "Про охорону дитинства", де вказується, що "дискримінація дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку забороняється..." та інші нормативно-правові документи засвідчили право батьків на вибір навчального закладу для своєї дитини [1].

Значна частина батьків цим правом скористалася, вочевидь, не бажаючи, аби їхні діти перебували в цілодобових інтернатах, які почасти віддалені від місць проживання, а іноді, у окремих областях, і за їх відсутності.

Економічна криза 90-х років теж не сприяла вирішенню питань розміщення дітей з особливостями розвитку в спеціальних закладах, оскільки на місцях певна частина їх перепрофілювалася та скорочувалася, останні ж фінансувалися недостатньо. І, як наслідок, значно зросла кількість дітей з особливостями розвитку, що перебувають в масових загальноосвітніх закладах, в умовах, так званого, стихійного інтегрування. Втім, варто зважати й на те, що не всі діти з інвалідністю потребують спеціального навчання в умовах спеціальних навчальних закладів, близько 25% дітей-інвалідів можуть навчатися в масових школах.

Сприяти розв'язанню питань, які ставить перед загальноосвітньою школою інклюзивне навчання, покликані психолого-медико-педагогічні консультації. Саме вони беруть на себе функції супервізора у питаннях корекції і розвитку дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Історично ПМПК орієнтована на дітей і підлітків з відхиленнями в розвитку, але останнє десятиріччя показало, що в поле зору ПМПК потрапляють різноманітні проблеми шкільної та загальносоціальної дезадаптації в дитячому віці.

Соціальна ситуація розвитку – це відносини між дитиною і соціально опосередкованою дійсністю. При такому підході "відхилення в розвитку" слід розглядати в ширшому колі. Традиційно рахувалось, що відхилення в розвитку перешкоджають дитині адаптуватись в соціальному середовищі та інтегруватись в нього. Сучасні акценти (зосередженість на організації соціального середовища адекватно особливостям розвитку дитини) змушують спеціалістів ПМПК фокусувати увагу не стільки на діагностиці розвитку (як самоцілі), скільки на розробці рекомендацій у відповідності з комплексним психолого-педагогічним вивченням дитини.

Важливим завданням, яке стоїть перед спеціалістами ПМПК, є з'ясування умов, при яких дитина з виявленою структурою розвитку

зможе реалізувати свій потенціал розвитку, будучи інтегрованою у соціум. Діяльність ПМПК безпосередньо торкається питання психічного і фізичного здоров'я дитячого населення України, а внаслідок, перспективи розвитку країни вцілому.

Актуальність проблеми організації діяльності ПМПК України зростала в останні роки у зв'язку з протиріччями, які відзначались у змісті, методичному забезпеченні і методологічній основі, в нормативно-правовому, кадровому і матеріально-технічному забезпеченні діяльності ПМПК.

У порівнянні з минулим, коли в діяльності ПМПК домінувала переважно діагностична функція, сьогодні вони стали надавати різноманітні види допомоги дітям з порушеннями в розвитку та їхнім батькам, виконуючи роль інформаційно-консультативного і корекційно-розвиткового центру.

Важливі зміни в роботі психолого-медико-педагогічних консультацій відбуваються сьогодні.

Внесені доповнення істотно змінюють пріоритети та завдання ПМПК: консультативно-методичний супровід класів з інклюзивною формою навчання; сімей, які виховують дитину з комплексними порушеннями; пошук оптимальних методів залучення батьків та вчителів загальноосвітніх закладів до активної роботи над всебічним розвитком дитини; виявлення дітей з проблемами в розвитку; забезпечення комплексного психолого-медико-педагогічного вивчення; визначення потенційних можливостей дитини; добір адекватних умов навчання та виховання для кожної дитини; вивчення стану та рівня розвитку дитини в динаміці; проведення індивідуальних корекційних занять; ведення банку даних дітей з різними нозологіями.

Враховуючи важливість педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку, які здійснюють працівники районних ПМПК, створюються нові моделі роботи, які забезпечують поступовий перехід до інклюзивної освіти.

Слід зазначити, що досвід сьогоднішнього реформування освіти: з одного боку, диференціювання форм і методів навчання дітей, а з другого – інтеграція дітей з особливими потребами в загальноосвітній масовій школі, переконує в необхідності таких заходів.

Консультанти психолого-медико-педагогічної служби визначають особливості психофізичного розвитку дитини, її можливості та потреби, формулюються рекомендації батькам, педагогам, практичним психологам з питань вибору можливих форм і методів навчання, у тому числі інклюзивного. Надається консультативна та науково-методична допомога педагогічним працівникам загальноосвітніх навчальних закладів щодо організації інклюзивного навчання і створення оптимальних умов для реалізації потенційних можливостей, розвитку здібностей, обдарувань, здобуття якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами.

Консультанти ПМПК беруть участь у семінарах, конференціях,

круглих столах, методичних об'єднаннях, на яких висвітлюються питання інклюзивної форми навчання. Батьки отримують консультативну допомогу з питань інтелектуального розвитку, корекції поведінкових розладів та порушень емоційно-вольової сфери, щодо реабілітації, соціальної адаптації дітей з вадами розвитку.

Фахівцями ПМПК ведеться роз'яснювальна робота про необхідність раннього виявлення відхилень психофізичного розвитку дитини в процесі психолого-медико-педагогічного її вивчення та забезпечення ранньої корекції з метою успішної адаптації в соціальному середовищі. Проводяться психокорекційні заняття (бесіди) з батьками, діти яких мають тяжкі порушення психофізичного розвитку і не охоплені спеціальним навчанням.

Батьки отримують інформацію щодо реабілітаційних закладів, товариств інвалідів, які надають допомогу сім'ям, що виховують дитину з особливими потребами. Крім отриманих знань з питань ранньої корекції порушень розвитку дитини, батьки вчаться міркувати, роблять несподівані відкриття, позбавляються суб'єктивізму, вчаться любити дитину такою, якою вона є.

Консультанти психолого-медико-педагогічної служби залучаються до розроблення індивідуального навчального плану, надають системну психолого-педагогічну підтримку дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються в умовах інклюзивного навчання.

На нашу думку, в умовах інклюзивного навчання потрібно створити спеціальну шкільну комісію для дітей дошкільного та шкільного віку. Зміст роботи таких комісій істотно доповнить діяльність ПМПК. Члени шкільної комісії не ставлять діагнозів, але на практиці підтверджують їх точність, тобто правильність чи неправильність рекомендацій консультації завдяки динамічному вивченню дитини у навчально-виховному процесі. Вони аналізують ефективність навчання вихованців школи за існуючими програмами; встановлюють відповідність програми цієї школи можливостям окремих дітей згідно їхніх порушень у розвитку; розроблюють стратегії індивідуального підходу та індивідуальні програми навчання; визначають для учнів школи адекватні профілі трудової та фізичної підготовки; готують на дітей, які потребують переведення у спеціальну школу, документи на розгляд тій ПМПК, якій підпорядкована безпосередньо шкільна комісія.

Отже, шкільна комісія може порушити питання про перегляд раніше зроблених консультацією рекомендацій стосовно оцінки можливостей розумового розвитку дитини, здатності оволодіння знаннями за програмою звичайної загальноосвітньої школи чи іншою спеціальною програмою.

На думку вчених-дефектологів [2; 3], однією з найскладніших функцій ПМПК є діагностичне обстеження на спеціальному засіданні. З урахуванням даних медичного обстеження здійснюється психолого-педагогічне вивчення дитини. Саме на такому засіданні вирішується подальше навчання дитини згідно потенційних можливостей до навчання

та прогноз її соціальної орієнтації. Робота консультантів вимагає не тільки високого кваліфікаційного рівня, великої освіченості, але й професійного дотримання деонтологічних принципів спілкування, вияву високих морально-естетичних особистісних якостей, доброзичливості, милосердя, толерантності у ставленні до людей, у вирішенні долі яких вони втручаються.

Слід зазначити, що А. Обухівська наголошує на те, що проходження такого обстеження батьками, діти яких мають проблеми розвитку, сприймається драматично, природно, що вони переживають, якими будуть висновки членів діагностичного засідання. Трапляються випадки, коли батьки можуть бути нестриманими, по-різному виражати свою незгоду. Від якості такого вивчення і поведінки учасників залежить переконливість заключних висновків та рекомендації. Висновки ПМПК є рекомендаційними, остаточне рішення приймається батьками, або особами, що їх замінюють [2].

На часі переосмислення ролі та завдань психолого-медико-педагогічної консультації, яка за результатами обстеження має надати батькам рекомендації щодо специфіки організації навчання дитини з особливими потребами. Більшість науковців вважають, що основну увагу потрібно приділити вивченню потреб та стану розвитку дитини, а саме врахуванню особливостей психічного розвитку дитини та спроможності її сім'ї надавати освітню допомогу дитині, посилити консультаційну допомогу батькам, а не просто визначати тип закладу, в якому дитина повинна навчатися.

Як свідчать нормативно-правові документи [1], на сьогодні в роботі ПМПК зберігається низка процедур та підходів, які обумовлюють ризики порушення прав дитини, ніж її захисту. Тільки за умови розуміння суті права дитини ПМПК можуть стати дієвим інструментом інклюзивної освіти.

Домінуючим завданням їх діяльності є виявлення, облік таких дітей, діагностичне вивчення їхніх проблем, з'ясування причини, яка порушила перебіг нормального розвитку, і визначення психолого-педагогічних рекомендацій щодо типу програми, за якою повинне відбуватися подальше корекційне навчання дитини, умови його здійснення (удома, в спеціальному дошкільному закладі, в школі, в будинку-інтернаті, навчально-реабілітаційному центрі).

Загальновідомо, для того, щоб запровадити систему інклюзивної освіти, необхідно зробити певний вклад від багатьох учасників цього процесу, включаючи уряд, місцеві організації осіб неповносправних, батьків, вчителів і самих учнів. Дуже важливо те, що між громадянським суспільством та інклюзивною освітою існував досить складний зв'язок, який передбачав досягнення їхніх спільних цілей лише за умови їхньої взаємопідтримки.

Вочевидь, у зв'язку з введенням інклюзивного навчання, велика відповідальність полягає на працівників (консультантів) ПМПК, адже це

учителі-дефектологи (олігофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог, логопед), практичні психологи (фахівці з питань інтелектуального розвитку та девіантної поведінки у дітей) і, безумовно, дитячі лікарі (психіатр, психоневролог). Крім різного роду консультування фахівці ПМПК згідно запитів населення проводять індивідуальні навчально-корекційні заняття.

На думку вчених [2], види таких занять розрізняються метою їх здійснення: попереднє цілеспрямоване вивчення особливостей пізнавальної діяльності дитини, яка готується до проходження діагностичного обстеження, її здатності до взаємодії у навчальній ситуації; навчально-діагностичне вивчення навчованості дитини до оцінки потенційних можливостей навчатися за певним типом програми; вивчення актуального рівня знань, умінь, навичок дитини для встановлення етапу, класу, найближчих завдань навчання; тривале пробне навчання (до 2-х тижнів) для поглибленого вивчення труднощів, темпу, обсягу і якості засвоєння дитиною знань за певною навчальною програмою і уточнення психолого-педагогічних висновків; корекція окремих недоліків психічного розвитку (моторики, мовлення, слухового сприймання), прогалин навчальної діяльності, формування особистості; демонстраційні заняття, спрямовані на розкриття спеціальних методів, засобів і прийомів корекційно-розвивальної роботи з дитиною, для батьків, які хочуть самостійно навчати дитину удома; психокорекційні заняття і тренінги для батьків, які виховують дітей із важкою психофізичною патологією [2, с.25].

Надання таких консультацій і проведення корекційних занять не обов'язковим є вердикт про спеціальне навчання, а корисні поради, до кого ще звернутися, як спілкуватися з дитиною, розвивати її інтелект та здібності. Кожна дитина з особливими потребами потребує специфічних умов організації спеціальної освіти з метою найповнішої реалізації загальноосвітніх і корекційно-розвивальних цілей у навчально-виховному процесі.

Отже, найважливішим етапом у вирішенні особливих освітніх потреб названих категорій дітей є наміри якомога раніше дійти до кожної дитини, яка має порушення у розвитку, і максимально допомогти їй самій та її родині, забезпечуючи гідне людське життя, соціальний комфорт та освітньо-трудова реалізацію.

Таким чином виникає потужна система, здатна від обслуговування окремих запитів перейти до виявлення в кожному регіоні дітей, які потребують тих чи інших методів корекційної допомоги у процесі інклюзивного навчання та розвитку.

Список використаних джерел

1. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / упоряд. Панок В.Г., Цушко І. І, Обухівська А.Г. – К. : Ніка-центр, 2005. – 436 с.
2. Обухівська А.Г. Діяльність психолого-медико-педагогічних

консультацій в системі освіти України / А. Г. Обухівська // Корекційна педагогіка. – К., 2007. – № 2. – С. 21-26.

3. Панок В.Г. Психологічна служба та ПМПК системи освіти України (2003-2004 н.р.) / В. Г. Панок, Л. І. Гриценюк, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська, І. І. Ткачук, А. С. Терніченко, В. О. Луценко. – К.: Ніка-центр, 2005. – 268 с.

The article describes the psychological, medical and pedagogical Commission in the development of inclusive education in Ukraine.

Keywords: inclusive education, psychological medical and pedagogical consultation, diagnostic examination.

Отримано 19.9.2013

УДК 376-056.263:[929 Ярмаченко](477)(092)

Н.О. Климко

М.Д. ЯРМАЧЕНКО ПРО ПЕДАГОГІЧНІ СИСТЕМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

В статті розглядається історія виникнення та розвитку педагогічних систем навчально-виховного процесу дітей з вадами слуху хронологічно систематизованих та обґрунтованих в працях М.Д. Ярмаченка.

Ключові слова: французька система навчання глухих, німецька система навчання глухих, «мімічний метод», «чистий усний метод».

В статье рассматривается история возникновения и развития педагогических систем учебно-воспитательного процессу детей с изъями слуха хронологически систематизированных и обоснованных в трудах Н.Д. Ярмаченко.

Ключевые слова: французская система учебы глухих, немецкая система учебы глухих, «мимический метод», «чистый устный метод».

В процесі систематизації, вивчення та аналізу становлення та розвитку історії сурдопедагогічної наук М.Д. Ярмаченко було проаналізовано ряд методів спеціально організованого навчально-виховного процесу дітей з вадами слуху. Які завжди вирішували головні питання сурдопедагогіки